

УДК: 81'372:81-13

*Исмаилова Даражан Намазовна,
филология илимдеринин кандидаты, доцент,
И. Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик техникалык университети,
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары,
E-mail: darajanismailova@gmail.com*

*Жумагул кызы Айнура,
филология илимдеринин кандидаты, доцент,
И. Раззаков атындагы Кыргыз мамлекеттик техникалык университети,
Кыргыз Республикасы, Бишкек шаары,
E-mail: zumagulkyzujnura@mail.com*

*Асирдинова Толкун Жолдошовна,
филология илимдеринин кандидаты, доцент,
К. Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети,
Кыргыз Республикасы, Каракол шаары,
E-mail: T.Zh.Asirdinova*

КӨРКӨМ ТЕКСТТЕГИ ТАБУ ЖАНА ЭВФЕМИЗМДЕРДИН ЭТНОМАДАНИЙ ЖАНА ПРАГМАТИКАЛЫК ФУНКЦИЯЛАРЫ

*Исмаилова Даражан Намазовна,
кандидат филологических наук, доцент,
Кыргызский государственный технический университет имени И. Раззакова,
Кыргызская Республика, город Бишкек,
E-mail: darajanismailova@gmail.com*

*Жумагул кызы Айнура,
кандидат филологических наук, доцент,
Кыргызский государственный технический университет имени И. Раззакова,
Кыргызская Республика, город Бишкек,
E-mail: zumagulkyzujnura@mail.com*

*Асирдинова Толкун Жолдошовна,
кандидат филологических наук, доцент,
Иссык-Кульский государственный университет имени К. Тыныстанова,
Кыргызская Республика, город Каракол,
E-mail: T.Zh.Asirdinova*

ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ И ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ ТАБУ И ЭВФЕМИЗМОВ В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ТЕКСТЕ

*Ismailova Darazhan Namazovna,
PhD in Philology, Assistant Professor,
I. Razzakov Kyrgyz State Technical University named after I. Razzakov,
Kyrgyz Republic, Bishkek city,
E-mail: darajanismailova@gmail.com*

*Zhumagul kyzy Ainura,
PhD in Philology, Associate Professor,
I. Razzakov Kyrgyz State Technical University named after I. Razzakov,
Kyrgyz Republic, Bishkek city
E-mail: zumagulkyzyajnura@mail.com*

*Asyrdinova Tolkun Zholdoshevna,
PhD in Philology, Assistant Professor,
Issyk-Kul State University named after K. Tynystanov,
Kyrgyz Republic, Karakol city,
E-mail: T.Zh.Asirdinova*

ETHNOCULTURAL AND PRAGMATIC FUNCTIONS OF TABOOS AND EUPHEMISMS IN LITERARY TEXTS

Аннотация: Бул макалада дүйнөтаанымга байланышкан тилдик бирдиктер менен кыйыр туюнтмалардын адабий чыгармалардагы колдонулуш өзгөчөлүктөрү каралат. Изилдөөдө каармандардын сүйлөө маданияты, салттык түшүнүктөр жана коомдук этикет менен байланышкан тилдик көрүнүштөр талдоого алынат. Ч. Айтматовдун жана М. Гапаровдун көркөм тексттериндеги мисалдарга таянып, табу менен эвфемизмдердин каармандын психологиясын ачуудагы, тексттин эстетикалык таасирин күчөтүүдөгү жана улуттук маданий өзөктү сактоодогу ролу көрсөтүлөт. Теориялык негиз катары А.А. Реформатский, К.К. Юдахин жана А. Гүнгөрдүн эмгектерине шилтеме берилди.

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности использования языковых единиц косвенных выражений, связанных с мировоззрением, в литературных произведениях. В исследовании анализируются речевая культура персонажей, традиционные представления и лингвистические явления, связанные с социальным этикетом. На примерах из произведений Ч. Айтматова и М. Гапарова показаны роль табу и эвфемизма в раскрытии психологии персонажей, усилении эстетического воздействия текста и сохранении национального культурного ядра. В качестве теоретической основы приводятся ссылки на работы А. А. Реформатского, К.К. Юдахина и А. Гюнгора.

Annotation. This article examines the peculiarities of the use of linguistic units of indirect expression related to worldview in literary works. The study analyzes the speech culture of characters, traditional beliefs, and linguistic phenomena associated with social etiquette. Drawing on examples from the literary texts of Ch. Aitmatov and M. Gaparov, the article demonstrates the role of taboos and euphemisms in revealing the psychology of characters, enhancing the aesthetic impact of the text, and preserving the core of national cultural identity. The works of A. A. Reformatsky, K. K. Yudakhin, and A. Gyungor are used as the theoretical foundation of the study.

Түйүндүү сөздөр: этнолингвистика, функция, эвфемизм, табу, көркөм текст, прагматика, стилистика, семантика, полисемантика.

Ключевые слова: этнолингвистика, функция, эвфемизмы, табу, текст, прагматика, стилистика, семантика, многозначность.

Key words: *ethnolinguistics, function, euphemisms, taboos, text, pragmatics, stylistics, semantics, ambiguity.*

Киришүү. Табу жана эвфемизмдер тилдин этномаданий жана прагматикалык табиятын чагылдырган маанилүү лингвистикалык көрүнүштөрдүн бири болуп саналат. Алар коомдун тарыхый өнүгүүсү, дүйнө-таанымы, диний ишенимдери жана социалдык нормалары менен тыгыз байланышта калыптанган. Кыргыз элинин тилдик маданиятында табу жана эвфемизмдер өзгөчө орунду ээлеп, улуттук баалуулуктарды, руханий маданиятты жана коомдук этиканы сактоонун тилдик механизми катары кызмат кылып келген.

Көркөм тексттерде табу жана эвфемизмдер автордук ойду кыйыр берүүдө, каармандын ички дүйнөсүн ачууда, эмоционалдык-экспрессивдик боёкту күчөтүүдө жана окурманга психологиялык таасир жаратууда маанилүү функция аткарат. Айрыкча кыргыз оозеки чыгармачылыгында, «Манас» эпосунда, төкмө акындардын чыгармаларында жана заманбап прозада бул тилдик каражаттар кеңири колдонулат. Көркөм чыгармаларда эвфемизмдер менен табу сөздөрү автордук стилди, идеяны жеткирүү ыкмаларын жана каармандардын мүнөзүн ачып берүү үчүн маанилүү ролду ойнойт. Азыркы глобалдашуу шартында табу жана эвфемизмдердин семантикалык чөйрөсү өзгөрүүгө дуушар болуп жаткандыктан, аларды этнолингвистикалык жана прагматикалык аспектиде изилдөө актуалдуу маселелердин бири болуп саналат.

Изилдөөнүн негизги максаты – кыргыз көркөм тексттериндеги табу жана эвфемизмдердин этномаданий, семантикалык жана прагматикалык функцияларын талдоо, алардын көркөм тексттин стилистикалык түзүлүшүндөгү ордун аныктоо жана улуттук маданий кодду чагылдыруудагы ролун көрсөтүү.

Ошондой эле макалада:

- табу жана эвфемизмдердин теориялык негиздерин кароо;
- алардын көркөм тексттеги функционалдык өзгөчөлүктөрүн аныктоо;

- кыргыз оозеки жана жазма адабиятындагы колдонулушун мисалдар аркылуу талдоо;

- улуттук дүйнөтааным менен байланышын илимий жактан негиздөө максат кылынды.

Методологиясы. Изилдөөдө сыпаттама, салыштырма-тарыхый, контексттик жана этнолингвистикалык талдоо методдору колдонулду. Теориялык негиз катары А.А. Реформатский, К.К. Юдахин, К. Аллан, К. Берридж жана кыргыз тилинин окумуштуусу Б.Ш. Усубалиевдин эмгектери пайдаланылды.

Практикалык материал катары кыргыз оозеки чыгармачылыгынын үлгүлөрү, «Манас» эпосу, Токтогулдун чыгармалары, Ч. Айтматовдун жана М. Гапаровдун көркөм тексттери тандалып алынды. Изилдөөдө табу жана эвфемизмдердин семантикалык мазмуну, прагматикалык кызматы жана көркөм-стилистикалык функциялары тексттик талдоо аркылуу аныкталды.

Негизги мазмун. «Манас» эпосундагы жана Токтогулдун чыгармаларындагы тергөө сөздөр жоокерчилик доордун дүйнөтаанымын, кайгы-муңду жана эмоционалдык абалды берүүдө өзгөчө кызмат аткара аныкталды. Ал эми Ч. Айтматов менен М. Гапаровдун чыгармаларында эвфемизмдер көркөм атмосфера түзүп, окурмандын кабылдоосуна терең психологиялык таасир берет.

Албетте, сөз менен нерсенин ортосунда тикеден-тике табигый байланыш бар деп ишенишкен. Байыркы адамдарда мындай көз караш болбой койгон эмес. Ал эми белгилүү орус окумуштуусу А.А. Реформатский табу жана эвфемизм теориясына байланыштуу маселелерге токтолгон. Ал табунун жаралышына көңүл койгон. Окумуштуунун пикири боюнча, табу – тилге да тиешелүү этнографиялык түшүнүк. Ал кээ бир элдерде (полинезиялыктар, австралиялыктар, зулустар, эскимостор ж.б.) табу сөздөрдүн мифологиялык ишенимдерден келип чыккандыгын

көрсөтүп, эгер уруу башчысы (төрө) дүйнөдөн өтсө, андан анын денесине, буюм-тайымдарына кол тийгизүүгө, үйүнө барууга, жубайы менен сүйлөшүүгө жана анын атынан чакырып атоого болбойт деген фактыны келтирет [4].

Кыргыз тил илиминде табу жана эвфемизм сөздөр жөнүндө айрым бир маалыматтарды К. Тыныстанов, Б.М. Юнусалиевдер ж.б. билдиришкен. Кийинчерээк тилчилер А. Биялиев, Б. Усубалиев ж.б. атайын макалаларын жарыялашкан. Белгилүү илимпоздор Ж. Мукамбаев, илим доктору, проф. С. Өмүралиева, А. Жалилов, К. Дыйканов ж.б. ар кандай окуу китептеринде илимий бааларын беришкен.

Табунун негизин сөзгө болгон туура эмес көз караш, ар кандай диний ишенимдер, ырым-жырымдар түзөт, мунун жаралуу мезгили коомдун төмөнкү баскычына туура келет. Коомдун өнүгүшү менен адамдардын аң-сезиминде, адеп-ахлагында да өзгөрүштөр, алга жылуулар болуп турду, алгач адамдарда өлүмдөн, оорудан коркуу сезими күчтүү болсо, бара-бара өлгөндөрдү, ооруларды жана анын жакындарын аео сезими көрүнүктүү орунга чыкты, муну менен катар айрым бир сөздөрдү тикеден-тике белгилөө чөйрө тарабынан орой кабыл алына баштады. Эвфемизм, жогоруда белгиленгендей, дал ушул маалга туура келет, демек, ал адеп жемиши, табуга караганда бир кыйла кийин жаралган. Анын негизги функциясы – биздин речибизде адептүүлүктү, сылыкты камсыз кылуу, бул дал ушул үчүн жашайт – деп жазган Б. Усубалиев [6, 106].

Кыргыз элинин муундан-муунга, ооздон-оозго оозеки өтүп келе жаткан руханий мурастарыбыздын бири – табу жана эвфемизмдерди кебибизде колдонуунун жолдорун үйрөтүү көркөм тексттерди талдоо аркылуу ишке ашат. «Көркөм чыгармаларды окуп, талдоо студенттердин тилди кабыл алуу жана колдонуусун жакшыртат» [5, 87].

Өлүмгө байланыштуу эвфемизмдердин тилдик жана этномаданий табияты А. Максүтованын изилдөөлөрүндө кеңири каралган. Изилдөөчү кыргыз тилиндеги өлүм кон-

цептинин эвфемистикалык формалары адамдын психологиялык абалын жумшартуу, коммуникативдик этиканы сактоо жана улуттук маданий баалуулуктарды чагылдыруу функциясын аткаарын белгилейт [2, 267]. Автордун пикири боюнча, «дүйнөдөн өттү», «жайына кетти», «түбөлүк сапарга аттанды» сыяктуу тергөө сөздөр кыргыз элинин өлүмгө болгон философиялык мамилесин чагылдырат.

Кыргыз тергөө сөздөрү башка тилдеги тергөө сөздөрү менен салыштырма мүнөздө түрк тилчиси Ахмет Гүнгөрдүн 2006-жылы жакталган «Кыргыз жана түрк тилдеринде ооруга байланыштуу табу тергөө сөздөр» аттуу кандидаттык ишин мисал катары келтирсек болот. Түрк окумуштуусу А. Гүнгөр табу тууралуу: «Мифологиялык түшүнүктө жаратылыш кубулуштары менен маданият жакындашкан, адамдык сапат курчап турган чөйрөгө өткөрүлгөн, жаратылыш күчтөрү, аалам адам кейпине келтирилген, жандандырылган. Тиги дүйнө менен бул дүйнө дайыма карым-катнашта жашайт деп эсептелген. Мисалга алсак, коомдук өнүгүштүн алгачкы баскычында жашаган Сибирдеги *самаед*, Түштүк Индиядагы *утода*, монголдордо, Сахарадагы *туарег*, Япониядагы *айн* жана Борбордук Африкадагы *акамба* элдеринде каза болгон адамдардын атын атоого тыюу салынган. Себеби ал адамдын аты аталса, жиншайтандар угуп, билип калышып, аны кыйноого алат деп түшүнүшкөн. Аталган элдеги адам аттарынын ичинен жаныбарлардын, бак-дарактардын, тоо-таштын атына уйкаш аттар көп болгон. Ал адамдын көзү өтүп кеткен соң, анын аты менен аталган нерсенин баардыгын тең аттарын өзгөртүп атоо пайда болгон» – дейт [1, 240].

Эвфемизм жана табулардын көркөм текстте маанилүү тилдик каражат катары колдонулушуна назар салсак. Алгач, табу менен эвфемизмдердин чыгыш тегин карасак, алар адамзат тарыхынын жаралышына карай алып барат. Ага тереңирээк кирсек, табу менен эвфемизмдер адам баласынын руханий маданиятынын башталышынан бүгүнкү күнгө чейин калыпташкан ар түрдүү диний

ишенимдер, салт-санаалар менен тикедентике байланышта экендигин көрөбүз [8, 60]. Кыргыздардын жана башка элдердин мифологиясында айрым жаныбарлар ыйык саналып, алардын атын ачык атабоо, ордуна башкача сөз колдонуу салты кеңири тараган. Залкар жазуучу Ч. Айтматовдун «Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт» чыгармасындагы Айым-Балык жөнүндөгү уламышты мисал кылсак болот. Чыгармада Айым-Балык тууралуу баян – табият менен адамдын, руханий дүйнө менен реалдуулуктун ортосундагы байланыштын белгиси катары көрсөтүлөт. Айым-Балык өзүнүн ыйыктыгы, касиети бар жандык катары сүрөттөлөт. К. Аллан жана К. Берридж табу жана эвфемизмди «жоргоочу» жана «кыйратуучу» тилдик стратегиялар менен байланышта түшүндүрөт [17].

Жер бетине тукум таратып кеткен Умай эне Айым-Балыктын урматына ыр ырдалат. Ошондо журт акылманы бакшы-шаман ортого чыгып, четин сабо сабалаган добулбастын түрсө-тарс дабышына кошулуп, жаңы мерген, жаш мерген Кирискенин жайы тууралуу Жер менен Суу баян ырларын баштайт. Ооба, аңчы бала тууралуу бакшы Жер-Сууга таянып, Жер менен Суудан балага ар дайым ырайымдуу болушун суранат. Баладан улуу мерген чыккан экен, Жерде да, Сууда да дамамат жолу болгой экен, олжологон аңын кары менен жашка тең бөлүшкөн адилет аңчы болгой эле деп тиленет. Акылга дыйкан бакшы анан дагы Кириск көп балалуу болсо экен, балдары өлбөй-житпей улуу баян Айым-Балыктын тукумуна тукум кошуп, өркөнүн өстүрсө экен деп тиленет.

*Кайда сүзүп жүрөсүң, Айым-Балык?
Сенин ысык курсагыңда биз жаралып,
Сенин ысык курсагыңан биз тарадык.
Сенин ысык курсагың жан – бейиши,
Кайда сүзүп жүрөсүң, Айым-Балык?
Нерпа тумшук ак мамагың сагындык
биз,
Ак мамагың сүтүнө тайындык биз.
Кайда сүзүп жүрөсүң, Айым-Балык?
Издеп сени эр барат, бир күн жетер,
Жээктеги тукумуң көбөйсүн – деп,*

Курсагыңа уругун сээп өтөр...

Кайда сүзүп жүрөсүң, Айым-Балык? [8].

Кыргыз тилинде эвфемизмдер көбүнчө поэзияда, андан соң прозада жана драмалык чыгармаларда кеңири кезигет. Кепти эвфемизациялоо анын бүдөмүктөлүшүнө, вульгардыгына, кыскартылган сөздөрдү жана сөз айкаштарын апыртып колдонууга каршы келет. Прозалык чыгармаларда көркөм деталга, образга басым коюлуп, поэзиядан кыйла айырмаланып турат. Далил катары кыргыз элинин жазуучуларынын айрым чыгармаларына кайрылып, тыюу салынган сөздөрдүн колдонулушуна назар салып көрөлү. Элибиздин чебер жазуучусу Мурза Гапаровдун «Байчечек» чыгармасында тергөө сөздөрү арбын жана орду менен колдонулат: «Таенеси болсо кечээ **каза болду**. Бир түн түнөдү. Эми ал кишини зарыктырбай, тезирээк **өз жайына** алпарып коелу», «Ошондон кийин кемпирди **жайга** алып жөнөштү» [9], «Энелерин **жаңы конушка** таптап кете беришти» [9], «- Бечара энем, Кызды чакыргыла, Кызды бир көрүп анан өлөйүн деп жатып, **жан берди**, деди атасы» [9]. Бул тергөө сөздөрү орундуу колдонулуп, каармандардын кептик образын элестүү берүүгө чоң көмөк болгон. Эвфемизмдер менен табулардын адабий тексттердеги колдонулушу тилдин эстетикалык жана эмоционалдык күчүн арттырат. Алар авторлорго коомдун моралдык жана социалдык маселелерин кыйыр түрдө билдирүүгө, окурмандар менен терең байланыш түзүүгө мүмкүнчүлүк берет. Ошону менен бирге, бул тилдик көрүнүштөр ар кайсы тилдерде жана маданияттарда өзгөчө айырмачылыктарга ээ. Адабий тексттерди салыштырмалуу талдоо аркылуу ар түрдүү маданияттардагы тилдик нормалар жана баалуулуктар жөнүндө кенен түшүнүк алууга болот. Мындан сырткары, элибиздин оозеки казынасы болгон макал-лакаптарга жана фразеологизмдерге да көңүл буруп көрөлү: «Бирөөнүн өлүмүн тилегенче, өз өмүрүңдү тиле», «Жаманды кудай неге албайт, жаткан төөгө мине албайт», «Амалдуу жигитке ажалдуу кийик жолугат», «Ажал улук», «Өлгөндүн жазасы көмгөн», «Ажал айтып келбейт», «Баатыр

бир өлөт, коркок миң өлөт», «Өлбөгөн адам алтын аяктан суу ичет», «Өлгөндү күлдүргөн», «Өлүп көрүптүрбү?» ж.б.

Бүгүнкү заманда ар кандай маданияттарда мурда кеңири таралган табу сөздөр жана сөз айкаштары акырындык менен тарыхка өтүүдө. Маселен, кыргыз тили салттуу табулардын көбүнүн алсырашын көрсөтүп, бул көрүнүш заманбап окуу китептеринде чагылдырылып, аларга минималдуу көңүл бурулуп калган. Бирок, бул табу темаларынын толугу менен жоголуп кеткенин билдирбейт. Бул көрүнүш аялды көз тийүүдөн, жаман рухтардан же башка терс таасирлерден коргоо түшүнүгү менен байланышкан. Ар кандай кыйыр аталыштарды колдонуу, мисалы, лакап аттар, туугандык байланыштарды белгилөө («*Асан акенин кызы*» сыяктуу) же ысымды такыр атабоо – мунун баары муундан муунга өтүп келе жаткан татаал маданий коддун элементтери болуп эсептелет.

Кыргыз ономастикасында жана антропонимикасында бул көрүнүш маданий-лингвистикалык мурастын маанилүү бөлүгү катары изилденет. Окумуштуулар табу болгон ысымдарды айланып өтүүнүн ар түрдүү стратегияларын, бул көрүнүштүн тарыхый эволюциясын жана анын регионалдык вариацияларын талдап чыгышат. Мисалы, Кыргызстандын ар кайсы аймактарында ысымга байланыштуу табулардын тергөө деңгээлдери жана анын ордуна башка формаларды колдонуу ыкмалары ар кандай болушу мүмкүн. Алар диалектизмдер жана говорлор аркылуу айырмаланат. Мисал келтирсек, Алтынбек деген ат болсо, аны түштүк диалектинде «*баалуу*» же «*тилла*» деп тергеши мүмкүн.

Эвфемизмдер жана табулар адабий тексттердин полисемантикалык мүнөзүн көрсөтөт. Алардын колдонулушу аркылуу чыгармаларда эки же андан көп катмарлуу маанилерди ачууга мүмкүнчүлүк түзүлөт.

Өлүмгө байланыштуу тергөөлөрдүн ичинде «*өлдү*» сөзүнүн тергелиши өзгөчө орунда турат. Өлүм темасы көркөм адабиятта түбөлүккө кала турган философиялык жана эмоционалдык мазмуну менен айырмаланып

келген. Ал адамзат турмушунун ажырагыс бөлүгү катары бир нече аспектиде чагылдырылат: кайгы жана жоготуу, түбөлүктүүлүк жана өткөөлдүк, трагедия жана үмүт. Өлүмгө байланыштуу сөздөр жана сүрөттөөлөр тексттин маанайын жана эмоционалдык тереңдигин түзүүдө өтө маанилүү роль ойнойт. Төмөндө көркөм текстте өлүмгө байланыштуу сөздөрдүн колдонулушунун ар түрдүү аспектилерин каралат. **Өлүм** түшүнүгү кыргыз тилинде жана маданиятында өзгөчө орунга ээ. Бул сөз терең философиялык, диний, социалдык жана психологиялык мазмунга ээ болгондуктан, аны түздөн-түз колдонуу көбүнчө ылайыксыз деп эсептелип, ар кандай тергөө формалары аркылуу айтылып келет. Бул көрүнүш тилдеги **эвфемизмдердин** жана **табулардын** мисалы болуп саналат. Төмөндө өлүм сөзүнүн кыргыз тилиндеги тергөөлөрү тууралуу илимий негизделген маалымат жана мисалдар келтирилген.

Көркөм текстте эвфемизмдер эмоционалдык боёкту өзгөртүүгө жана окурманды белгилүү бир маанайга жетектөөгө жардам берет. Жазуучулар эвфемизмдерди колдонуп, тексттин этикалык жана эстетикалык жактарын күчөтүшөт. Алар, мисалы, драматизмди жумшартуу, каармандардын сүйлөө стилин так берүү же коомдук нормаларды сактоо үчүн колдонулат.

Табу жана эвфемизмдер көркөм текстте маанилүү тилдик жана стилистикалык каражат катары колдонулат. Бул түшүнүктөр текстке терең мазмун берип, каармандардын мүнөзүн ачууга, эмоционалдык абалын чагылдырууга жана коомдук-этникалык өзгөчөлүктөрдү көрсөтүүгө кызмат кылат. Табу сөздөр аркылуу жазуучу каармандардын эмоцияларын, конфликттерди жана катмарлашкан коомдук маселелерди чагылдыра алат. Ал эми эвфемизмдердин жардамы менен табу сөздөрдүн орду сылык, жумшак сөздөр менен алмаштырылып, текстке эстетикалык көрк жана этикалык тартип кошулат.

Корутунду. Жыйынтыктап айтканда, табу жана эвфемизмдер кыргыз көркөм тексттеринин семантикалык, стилистикалык жана прагматикалык түзүлүшүндө өзгөчө

орунду ээлейт. Алар тилдин эстетикалык мүмкүнчүлүгүн кеңейтүү менен бирге улуттук дүйнөтаанымды, руханий маданияты жана тарыхый эс тутумду сактоонун маанилүү механизми катары кызмат кылат.

Изилдөөнүн жүрүшүндө табу жана эвфемизмдердин эмоционалдык-экспрессивдик, прагматикалык, символдук жана этномаданий функциялары аныкталды. Ошондой эле алардын көркөм тексттин подтексттик катмарын түзүүдөгү жана автордук концепцияны берүүдөгү маанилүү ролу далилденди.

Демек, кыргыз тилиндеги табу жана эвфемизмдерди этнолингвистика, когнитивдик лингвистика жана прагматика сыяктуу жаңы илимий багыттардын негизинде комплекстүү изилдөө азыркы тил илиминин актуалдуу жана келечектүү маселелеринин бири болуп саналат.

Адабияттар:

1. Гүнгөр А. Кыргыз жана түрк тилдериндеги ооруларга байланыштуу тергөөлөр [Текст]: филол. илим. кандид. дисс.: 10.02.02 / А. Гүнгөр. – Бишкек, 2006. – 240 б.
2. Максүтова А.А. Кыргыз тилиндеги өлүмгө жана көңүл айтууга байланыштуу тергөөлөр [Текст]: филол. илим. кандид. дисс.: 10.02.20 / А.А. Максүтова. – Бишкек, 2023. – 267 б.
3. Максүтова А.А. Кыргыз тилиндеги өлүмгө байланыштуу тергөөлөрдүн лингвомаданий өзгөчөлүктөрү // Вестник Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева. – 2023. – № 1. – С. 187-192.
4. Реформатский, А.А. Введение в языкознание [Текст] \ А.А. Реформатский. – М.: Просвещение, 1967. – 542 с.
5. Рысбаев С.К., Шаршенова Р.А. ЖОЖдордо кыргыз тилин окутууда көркөм тексттерди колдонуу жана анын студенттердин кебин өстүрүүдөгү маани-маңызы // Известия Кыргызской академии образования. – Бишкек, 2025. – № 1 (65). – С. 85-91.
6. Усубалиев, Б. Кыргыз филологиясы жана филологдору [Текст] / Б. Усубалиев. – Бишкек: AVARASIA, 2007. – 410 б.
7. Айтматов Ч. Деңиз бойлой жорткон Ала-Дөбөт [Электрондук ресурс]. – Кирүү режими: <https://www.youtube.com/watch?v=wSqe1k3e5w> (29.05.2026).
8. Гапаров М. Байчечек [Электрондук ресурс]. – Кирүү режими: <https://kmborboru.su/2016/04/23/murza-gaparov-bajchechek/> (28.05.2026).
9. Махмудова Ю.Р. Көркөм тексттерде эвфемизмдердин колдонулушу [Электрондук ресурс] // Жаш окумуштуу. – 2022. – № 4 (399). – 452-456-бб. – Кирүү режими: <https://moluch.ru/archive/399/88361/> (14.05.2026).

Рецензиялаган:

*Рысбаев С.К.,
КББАнын мүчө-корреспонденти,
педагогика илимдеринин доктору, профессор*